

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ДЕФІЦИТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ТА МОЖЛИВОСТІ
ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗ

Базиліук А.В., доктор економічних наук, Національний транспортний університет, Київ, Україна

ECONOMIC IMPACT OF THE DEFICIT FINANCING AND ITS CAPABILITIES
TO OVERCOME ECONOMIC CRISIS

Bazyliuk A., Doctor of Economics, The National Transport University, Kyiv, Ukraine

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ДЕФИЦИТНОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ И ВОЗМОЖНОСТИ
ЕГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДЛЯ ПРЕОДОЛЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ КРИЗИСОВ

Базиліук А.В., доктор экономических наук, Национальный транспортный университет, Киев, Украина

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Впродовж останніх, як мінімум п'яти століть, з певною періодичністю виникають кризи як локального, так і світового масштабу. Формою їх прояву є значне накопичення боргів у переважній більшості суб'єктів економіки і одночасна концентрація капіталу у решти суб'єктів, що супроводжується розвитком різного роду негативних процесів: безробіття, інфляції або дефляції, суттєвих структурних деформацій. Залежно від характеру кризи ці прояви можуть відбуватися у різних конфігураціях, але закономірним їх наслідком завжди є параліч товарообмінної системи, коли одні не мають можливості купувати, а інші не можуть продати вироблене. В основі цього процесу лежить дефіцитне фінансування, суть якого полягає у використанні позичених або емітованих грошових ресурсів для покриття будь-якого дефіциту з метою отримання прибутку. Суспільство вже тривалий час дискутує стосовно поширення цього явища, вказуючи на дієздатність цього інструменту у розв'язанні багатьох суспільних проблем, шукаючи при цьому граничні межі можливого поширення боргів. Водночас, як показує досвід, при певному зменшенні небезпечних тенденцій та вирішенні окремих проблем, виникають інші не менш загрозливі, що згодом набувають форми криз. Характерно те, що створений при цьому кризовий потенціал знищує певну частину економіки, зміцнюючи при цьому іншу більш адаптовану. В зв'язку з цим варто розглянути роль дефіцитного фінансування у формуванні макроекономічних процесів, що полягає у вивченні економічних наслідків дефіцитного фінансування, а також можливостей його використання для забезпечення їх прояву у майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячена стаття. Питанням дефіцитного фінансування присвячено численна кількість робіт як вітчизняних, так і іноземних дослідників. Провідна роль в дослідженні цієї тематики серед сучасних дослідників належить К. Рейнхарт, К. Рогоффу, Д. Айкману, Г. Халдану, В. Нелсону, К. Боріо, Д. Кайзеру, У. Паніци, Дж. Куперу, [1 – 7] та ін. Здебільшого вони розглядають причини дефіцитного фінансування, можливості і механізми нарощування фінансових ресурсів, а також безпечні межі поширення боргів. Водночас, економічним наслідком позичання, і тому як воно впливає на основні макроекономічні процеси приділяється недостатньо уваги.

Формування цілей (постановка завдання). Визначити економічні наслідки дефіцитного фінансування і сформулювати принципи організації фінансів, що мінімізують можливості виникнення фінансових криз.

Виклад основного матеріалу. Реалізація впродовж тривалого часу моделі дефіцитного фінансування процесів економічного зростання мала неоднозначні наслідки. Поряд з можливістю нарощування обсягів виробництва, розв'язання важливих соціально економічних завдань, що безумовно мало би бути позитивним явищем, формувались і негативні процеси.

Перед усім, значно зросли всі види боргів. Сьогодні практично всі суб'єкти економіки: підприємці, пересічні громадяни, держави, іноземні інституції знаходяться у боргових відносинах один до одного. За даними McKinsey [8, с.2] загальна величина глобальних активів за станом на перше півріччя 2012 р. оцінювалася у 225 трлн дол США, що складає біля трьох світових ВВП, в яких на боргові зобов'язання припадає 175 трлн дол (або 2,4 світових ВВП), в тому числі на державні боргові цінні папери 47 трлн. дол. (або 64,7 % світового ВВП).

Інша, не менш небезпечна тенденція, яка обумовлена тривалістю дефіцитного фінансування, спостерігається на товарних ринках, де має реалізовуватися вироблена маса товарів. Тенденція зростання боргових зобов'язань на фоні підвищення ВВП свідчить, перед усім, про штучність підтримання відповідного рівня виробництва. Значна його частина в даному випадку має покриватися майбутніми доходами. Вже зараз у розвинених країнах світу валові борги економіки у 5-8, а в таких країнах, як Ірландія, Нідерланди, Великобританія, Японія більше ніж у 10 разів перевищують обсяги ВВП (рис.1). При цьому лишається тільки сподіватися, що у майбутньому отримувані компаніями доходи, принаймні, не зменшаться, що дозволить їм погашати борги, залишаючи потому необхідну частину коштів для поточних потреб. При інфляції, або втраті джерел надходження доходу (наприклад в зв'язку із скороченням споживання продукції), можливість поточних витрат у виробників буде суттєво обмежуватися, що стане причиною або скорочення виробництва і збільшення безробіття, або ще більшого розширення кредитування і посилення ризиків неповернення кредитів. Отже, закономірним наслідком штучного підвищення виробництва без відповідної орієнтації на реальний попит споживачів, є накопичення товарних запасів продукції, що дуже сильно позначатиметься на фінансовому стані підприємств.

	2000				2007				2012			
	Валовий борг економіки	Борг фінансових корпорацій	Борг сектору ЗДУ	Борг приватного сектору	Валовий борг економіки	Борг фінансових корпорацій	Борг сектору ЗДУ	Борг приватного сектору	Валовий борг економіки	Борг фінансових корпорацій	Борг сектору ЗДУ	Борг приватного сектору
Австралія	400,8	222,2	36,1	142,5	515,8	305,0	25,9	184,9	553,0	309,4	56,6	187,0
Австрія	487,2	282,7	70,8	128,9	591,6	355,2	62,4	166,5	622,3	348,0	85,3	179,0
Бельгія	625,2	324,1	113,6	180,2	791,5	478,7	87,9	211,7	778,1	406,4	104,2	254,6
Канада	533,6	234,8	104,7	184,2	607,9	300,5	86,3	213,4	700,3	336,7	112,3	242,4
Чехія	317,6	144,8	25,1	147,0	303,0	138,4	30,9	132,7	364,2	158,5	55,7	149,3
Данія	..	..	..	..	808,7	511,5	34,3	250,7	921,4	592,4	59,3	259,5
Естонія	221,2	96,4	6,8	117,8	371,3	162,4	7,3	200,6	315,8	138,6	13,3	162,5
Фінляндія	352,7	132,9	52,5	154,8	393,0	167,3	40,4	182,0	594,7	313,1	64,4	213,9
Франція	526,2	283,1	67,9	168,9	685,9	406,1	73,0	198,5	802,8	458,9	109,3	225,2
Німеччина	596,6	358,2	60,9	176,6	629,1	395,0	65,7	167,6	640,3	391,8	88,5	159,3
Греція	327,9	132,0	116,3	70,4	423,6	176,4	117,8	118,1	600,2	287,6	164,2	144,5
Угорщина	294,7	116,2	62,0	114,0	392,5	144,6	73,0	173,9	448,7	151,5	89,7	206,6
Ірландія	..	..	40,2	..	1418,0	1103,4	28,4	283,8	1807,0	1260,3	125,8	418,0
Італія	436,6	168,6	123,9	136,2	536,0	240,6	116,4	176,1	654,8	323,9	141,7	186,8
Японія*	965,7	567,2	141,5	257,0	930,6	515,7	180,0	234,8	1028,0	553,4	228,0	246,6
Корея	..	..	..	..	603,2	349,5	28,7	225,0	675,5	383,1	37,6	254,8
Нідерланди	855,0	561,1	63,9	226,8	1096,5	801,2	51,5	238,9	1234,0	887,3	82,7	255,3
Норвегія	414,5	166,3	32,6	211,2	528,7	227,9	56,6	239,8	546,5	254,7	34,4	252,1
Польща	211,3	70,2	45,4	94,2	249,4	99,6	50,4	97,1	303,7	122,1	63,0	113,4
Португалія	574,3	255,6	62,4	253,8	686,4	307,2	75,5	294,8	895,7	416,3	127,9	331,0
Словаччина	319,3	155,2	58,6	103,0	286,2	131,0	33,5	104,2	309,4	124,5	56,9	112,7
Іспанія	461,1	203,0	66,6	186,9	681,6	348,1	42,4	285,7	814,8	434,0	92,4	266,4
Швеція	555,8	237,6	64,0	241,1	639,1	325,3	49,2	260,3	715,9	366,0	48,7	296,9
Швейцарія*	791,8	539,5	56,0	193,2	863,0	612,3	52,8	196,5	847,0	577,3	46,2	221,4
Великобританія	778,1	560,3	51,1	166,6	1055,2	795,9	50,7	208,6	1131,2	823,3	105,2	202,7
США	520,1	274,7	61,5	180,7	625,6	333,4	75,8	211,8	644,4	328,2	122,5	190,3

Рисунок 1 – Фінансові індикатори окремих країн ОЕСР у 2000 – 2012 рр., % до ВВП

*- для Японії і Швейцарії останні дані 2011 р.

Джерело: Статистика країн ОЕСР за станом на 20.12.2013 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=FIN_IND_FBS#

Водночас, за наявності товарних запасів посилюється конкуренція за збут продукції. У намаганні збільшити обсяги продажів підприємства мають вдаватися до різноманітних заходів як маркетингового характеру, в тому числі через агресивну рекламу, декларування споживчих якостей своїх товарів чи послуг, що не відповідає реальності, так і застосування різного роду систем розрахунків за товари і послуги, в тому числі і з певними знижками, відстрочкою платежів та ін. Окрім явного обману споживачів, такі дії призводять до зниження цін, зменшення рентабельності виробництва, втрати довіри клієнтів і споживачів, підризу ділової репутації, що зрештою створює економічні і моральні підйоми зниження виробництва і загострення на цій основі проблеми безробіття. Стагнація є ще одним наслідком тривалого дефіцитного фінансування.

Теоретично попередити розвиток цієї вкрай небажаної для суспільства проблеми може ще більше розширення інвестування та споживчого кредитування, якщо, звичайно, населення, ціною посилення власної боргової залежності, буде купувати надмірно випущену продукцію покриваючи тим самим витрати підприємств. Проте, для реалізації саме такого сценарію розвитку, необхідно дуже зацікавити споживачів у здійсненні відповідних кроків. Для цього мають бути надані такі товари або послуги, які мають надзвичайні споживчі властивості і користуються підвищеним попитом. А отже країни, які завчасно впроваджують у виробництво результати науково-технічного прогресу, оновлюють асортимент продукції, забезпечують якісно нові послуги, тобто максимально зорієнтовані на вивчення і

повне задоволення попиту населення, мають шанси для подолання або помітного обмеження боргової залежності за рахунок розширення внутрішнього ринку і збільшення експорту своєї продукції. Решта країн, яка не може запропонувати унікальні товари і послуги, і не має відповідного експортного потенціалу, приречена брати нові позики, в тому числі і задля оплати імпортованої в країну продукції. Дефіцитне фінансування в цьому контексті буде сприяти перерозподілу боргів між країнами, посилюючи боргове навантаження на країни з низьким експортним потенціалом. Відповідні трансформації можна простежити по показникам сальдо балансу рахунку поточних операцій. Японія, наприклад маючи один з найбільших державний борг (225% ВВП), продаючи свою продукцію багатьом країнам світу, має позитивне сальдо рахунку поточних операцій, а отже має можливість за рахунок цього зменшувати величину боргу. Україна, нажаль, з 2007 р. має від'ємне сальдо поточних операцій та за оцінками МВФ матиме від'ємні значення до 2018 р. (рис. 2). Така ситуація вказує на те, що фінансування внутрішнього ринку України щорічно не доотримує щонайменше 7 % ВВП і таким чином поліпшує боргове становище в країнах торгових партнерів.

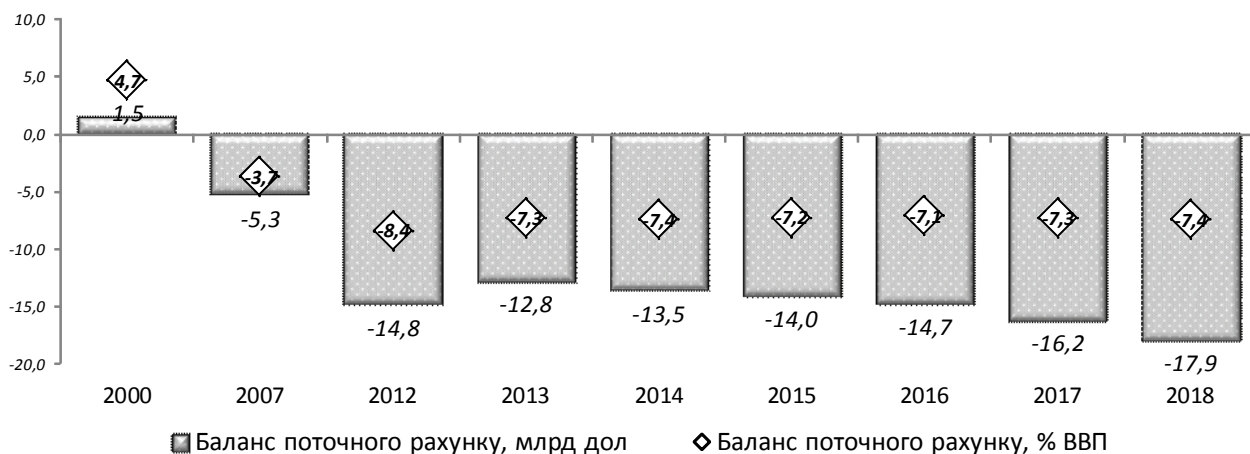

Рисунок 2 – Баланс рахунку поточних операцій України у 2000 – 2018 рр., млрд дол. США та % до ВВП

Джерело: МВФ World Economic Outlook, October 2013. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/02/>

Треба визнати, що поживленню внутрішнього ринку, поміж іншим, може сприяти розширення рівня споживання за рахунок збільшення доходів споживачів, що передбачає підвищення середньої заробітної плати в цілому по економіці, враховуючи те, що саме вона є для більшості населення єдиним джерелом отримання доходу. Проте, стан фінансів реального сектору економіки країн з низьким економічним потенціалом не дозволяє переважній більшості підприємств за рахунок власних ресурсів забезпечити техніко-технологічне оновлення виробництва для створення потрібної суспільству продукції, реалізація якої дозволила би їм вирішити проблему підвищення рівня оплати праці. Досягнення цієї мети можливе лише за рахунок звільнення певного контингенту працюючих. За таких обставин поширення безробіття буде закономірним наслідком можливого підвищення в економіці рівня оплати праці.

Водночас, якщо навіть уявити, що підприємства свідомо або під тиском з боку держави чи громадськості підуть на підвищення рівня оплати праці, то варто відмітити, що в умовах відкритості економіки, інтегрування її у світову економічну систему, ці кошти, скоріш за все, будуть витрачені на купівлю товарів іноземного походження з більш високими споживчими властивостями. Таким чином додаткова грошова маса, яка могла би бути важливим інвестиційним ресурсом вітчизняних виробників, може перетворитися у джерело покриття боргової заборгованості інших країн. До речі, саме така тенденція зараз проявляється в Україні, свідченням чого є певне зростання рівня середньої заробітної плати і формування від'ємного сальдо платіжного балансу.

На фоні деформації макроекономічних пропорцій: співвідношення між виробництвом і споживанням, фінансовими можливостями (прибутком) та спроможністю (інвестиціями), формується ще одна характерна тенденція – концентрація капіталів в окремих секторах та суб'єктах економіки. У їх складі переважає фінансовий сектор, де за рахунок масштабного розширення кредитування, в тому числі і за рахунок рефінансування комерційних банків, значно зростає дохідність їх діяльності, та структури, що користуючись монополічним правом на постачання ресурсів та надання послуг встановлюють монополічні ціни і формують фінансові потоки, що забезпечують перерозподіл капіталу на свою користь за рахунок збіднення решти. Це посилює монополізм в економіці, економічний диктат,

утримання на високому рівні цін на ресурси та окремі послуги, значне розшарування суб'єктів підприємницької діяльності за фінансовою спроможністю, та населення за рівнем доходів, розширення масштабів бідності і посилення фінансової могутності доволі вузького прошарку населення.

Саме такий економічний результат має застосування протягом тривалого часу концепції дефіцитного фінансування в країнах з низьким рівнем економічного розвитку. Але і у високорозвинених країнах виникають аналогічні процеси, щоправда з певними особливостями. В цих країнах довше може утримуватися стабільність розвитку за рахунок живлення від непаритетного обміну із слаборозвиненими країнами. Але невідворотність наслідків дефіцитного фінансування буде закономірною, на це вказують численні історичні факти. У завершальній фазі циклу дефіцитного фінансування завжди утворюються значні борги, знижується платоспроможність, на цій основі відбувається дефляція та безробіття.

Висока прихильність до дефіцитного фінансування практично у всіх країнах світу, попри негативність наслідків його реалізації, вимагає з'ясування причин такого становища. Логіка економічних відносин показує, що це є бажана і, на перший погляд, доволі зручна для всіх суб'єктів форма реалізації власних амбіцій або планів, що підтримується ілюзією можливості розв'язання будь-якого завдання без відповідного на те матеріального забезпечення. На початковому етапі дефіцитне фінансування не викликає ніяких заперечень з боку жодного з його учасників. Адже позичальник діє добровільно керуючись впевненістю у доцільності запозичення, яке доречі може бути і виправданим. Наприклад, якщо це пов'язано з фізичною загрозою життю, необхідністю покриття короткотермінової потреби в матеріальних ресурсах в зв'язку з тимчасовим касовим розривом та деяке інше. Але якщо позичання є результатом спокуси збагачення, жадібності, заздрості і не враховує пов'язаних з цим ризиків, то запозичення може стати борговою пасткою, що зменшить майбутню платоспроможність боржника.

Боргова залежність кожного окремого позичальника – це, безумовно, індивідуальна справа кожного, і за масштабами поширення не може впливати на загальноекономічні процеси. Водночас, при розширенні боргових відносин, тим більш якщо запозичення спровоковані певними діями, наприклад, штучним стимулюванням споживчого попиту, зниженням рівня оплати праці, утворенням структурних деформацій, покриттям неефективних, надмірних витрат та іншим, вони формують від'ємний фінансовий потік, що зменшує власні ресурси позичальників та одночасно збільшує концентрацію капіталу його власників. За певною межею такий перерозподіл починає впливати на ціноутворення і макроекономічні пропорції. А отже чим більші обсяги накопичень і боргів, тим більша можливість штучного втручання у розподільні відносини, цілеспрямованого формування фінансових потоків, які посилюють соціальну нерівність, створюють можливість фінансування переважно високоприбуткових проектів без урахування реальних суспільних потреб, соціальних та екологічних наслідків, забезпечують здійснення спекулятивних операцій, що в кінцевому підсумку знецінює гроші і ще більше поглиблює структурні диспропорції.

Не випадково, що в стародавні часи правилами позичання поряд з обов'язковістю повернення боргів, застосовувалися часові межі використання боргових відносин. Так, при неспроможності повернути позичені гроші позичальник або будь-хто з його родини потрапляли у рабство, але не більше як на сім років. Адже кожні сім років відбувалося прощення всіх боргів і людей, які за борги потрапляли у рабство, відпускали на волю. Кожний 50-й (ювілейний) рік поверталася навіть власність, яка з будь-яких причин була продана за борги. Відомі історичні довідки, коли з приходом до влади нового правителя прощалися усі створені до цього борги. Тобто с певною періодичністю відбувалося перезавантаження економічної системи, що оздоровлювало її, дозволяло усвідомити шкідливість такої практики і створювало основи для гармонізації суспільних відносин.

Жорсткі правила позичання зберігалися впродовж тривалого часу, і передбачали обмеження щодо сфери використання та плати за позичання. Згідно до оголошених Мойсеєм Законам, які складали основу цивільного і канонічного права, на позичені гроші бідній людині росту не накладалося, тобто це були безвідсоткові кредити. Лише у 15 столітті знайшли схеми, які були використані спочатку окремими особами для легітимізації плати за кредит. А згодом ця практика поширилась в усьому християнському світі [9, с.700]. Доречі, у мусульманських країнах і досі діють обмеження на використання платного позичання, хоча при цьому діють приховані методи отримання плати за користування наданих у позику грошей. Наприклад, через проектне фінансування, коли вільні кошти вкладаються у відповідні проекти і за умови отримання прибутку, частина його іде на оплату інвестора.

Отже, сьогодні активно використовується капіталотворча теорія кредиту, що легітимізує використання дефіцитного фінансування. Згідно з цією теорією гроші можуть утворювати нові гроші за рахунок інвестування у створення продукту або послуги тимчасово вільних (заощаджених іншими суб'єктами) коштів з метою отримання прибутку. Частина цього прибутку покриває витрати за

користування грошей реальних власників у вигляді плати за депозитами, а інша частина утворює гроші нового власника. За такою схемою гроші, які, як вважав ще Аристотель, що відносяться до продуктів одноразового використання, з чим не можна не погодитися, перетворюються на багаторазово вживані грошові ресурси. Можливість багаторазового використання грошей для інвестицій суттєво розширює економічний потенціал розвитку різноманітних видів діяльності, збільшення масштабів виробництва. Разом з тим, нічим не обмежена можливість розширення споживчого кредитування дозволяє і продати цю вироблену масу товарів, звичайно, якщо вони відповідають споживчим запитам. При цьому, якщо у банках виникає проблема ліквідності, а вона періодично виникає в зв'язку з розширенням кредитування, то вони отримують позики з Центральних банків, які вдаються до емісії грошей. За зовнішньої привабливості такої схеми тристороннього фінансування процесу збалансованого розвитку, тривале її використання має і інший закономірний результат. Необмежена кредитна експансія виснажує ресурси як виробників, так і споживачів, посилюючи їх боргову залежність від посередника (зберігача грошей), примушуючи їх все більше вдаватися до послуг останнього. Зрештою централізація капіталу і накопичення боргів сягає такої межі, за якою порушується платоспроможність переважної більшості суб'єктів економіки, що неминуче веде до утворення кризи.

Остання фінансова криза (2008 р.), яка виникла у США через тривале і надмірне використання дефіцитного фінансування, поширилася в інших країнах світу, в тому числі і в Україні. Наслідки цієї кризи ще не подолані, оскільки для цього використовують ті ж самі методи, що призвели до її розвитку. Зараз стабільність становища підтримується тими самими кредитними ін'єкціями, внаслідок чого боргова залежність при загрозливих масштабах продовжує зростати у більшості країн світу, в тому числі і в Україні. Враховуючи динаміку зростання боргів на душу населення (рис. 3) складається враження, що такий борг не зможе погасити жоден позичальник.

	Загальний борг на душу населення			Державний борг на душу населення		
	2000	2007	2011	2000	2007	2011
Австралія	11,3	20,2	22,2	1,02	1,02	1,90
Австрія	14,1	22,5	26,9	2,05	2,38	3,37
Бельгія	17,3	28,2	31,5	3,14	3,13	3,94
Канада	15,2	23,3	28,0	2,98	3,31	4,45
Чехія	4,9	7,7	9,3	0,39	0,79	1,26
Данія	0,0	30,5	37,3	0,00	1,30	2,47
Естонія	2,2	8,0	6,8	0,07	0,16	0,21
Фінляндія	9,1	14,2	21,5	1,35	1,46	2,21
Франція	13,7	23,4	28,9	1,76	2,49	3,59
Німеччина	15,4	22,4	25,1	1,57	2,34	3,38
Греція	6,0	11,8	14,5	2,12	3,27	2,89
Угорщина	3,5	7,4	10,2	0,74	1,38	1,85
Ірландія	0,0	64,1	79,3	1,16	1,29	4,23
Італія	11,2	17,2	20,2	3,19	3,73	4,08
Японія	25,1	31,1	35,3	3,67	6,01	7,82
Корея	0,0	15,7	19,9	0,00	0,75	1,08
Нідерланди	25,1	44,7	51,5	1,88	2,10	3,26
Норвегія	15,0	29,5	34,1	1,18	3,16	2,10
Польща	2,2	4,2	6,4	0,48	0,84	1,30
Португалія	10,2	16,7	22,1	1,10	1,84	2,48
Словаччина	3,5	6,0	7,2	0,65	0,70	1,17
Іспанія	9,8	22,0	25,1	1,42	1,37	2,51
Швеція	15,5	24,6	29,6	1,79	1,89	2,04
Швейцарія	25,7	38,6	43,1	1,82	2,36	2,35
Великобританія	20,3	38,4	40,1	1,33	1,84	3,57
США	18,2	29,0	31,4	2,16	3,51	5,80

Рисунок 3 – Показники боргу на душу населення окремих країн ОЕСР у 2000 – 2011 рр., тис дол. на особу

Примітка: Для цілей дослідження було обрано показник ВВП за паритетом купівельної спроможності, яке враховує відмінності у рівнях цін на продукцію між країнам та дозволяє зробити міжнародне співставлення.

Джерело: Статистика країн ОЕСР за станом на 20.12.2013 р. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=FIN_IND_FBS#

В Україні за оцінками МВФ за станом на кінець 2013 р. борг тільки сектору загальнодержавного управління на душу населення становить 1653,2 дол США, що дорівнює річному обсягу фонду заробітної плати працюючого населення.

Висновки. Враховуючи те, що борги це наперед витрачені доходи, існує єдиний метод подолання боргової залежності – через підвищення рентабельності роботи (для виробників) і необхідне зростання доходів (для населення), що дозволить збільшити доходи держави і скоротити її борги. Реалізація цього завдання вимагає відмовитися від дефіцитного фінансування як основи економічного зростання і перейти до моделі самофінансування виробничого сектору. Це дозволить визначити правильні орієнтири відносно масштабів випуску продукції та її споживчих якостей. У намаганні завоювати ринок підприємства будуть зацікавлені в освоєнні нових видів продукції та послуг, найбільш зорієнтованих на потреби людини. За рахунок цього має здійснюватися структурна перебудова, підвищуватися зайнятість у тих сферах, що реально потрібні суспільству.

Одночасно має бути суттєво обмеженим обсяг споживчого кредитування. Людина результатами своєї праці має забезпечувати необхідний рівень споживання всього асортименту товарів і послуг. В цьому плані роботодавці будуть солідарні у зацікавленості встановлення міри оплати праці, що робить доступною для споживача вироблену ними продукцію. Споживчий кредит має поширюватися на невелике коло найбільш дорогоцінних придбань, наприклад, будинків, квартир, і то з певними обмеженнями (терміном кредитування не більше семи років, вимог до першого внеску, забезпеченості щомісячних платежів і т. ін.). Обмеження споживчого кредитування буде стримувати зростання цін і приводити у відповідність з попитом обсяги виробництва.

Необхідно також врегулювати діяльність фінансового ринку, суттєво обмеживши можливість спекулятивних операцій, які формують ризики втрати продуктивного капіталу і посилення паразитуючих на цьому структур. Сучасні масштаби поширення таких операцій значно знецінюють результати роботи працюючої людини і роблять неможливим відновлення справедливості, адже за таких умов природно знижуються фінансові можливості реального сектору, що є єдиним джерелом підвищення доходів населення.

Реалізація моделі самофінансування в сучасних умовах сприятиме підвищенню зайнятості населення і забезпеченню збалансованості економічного розвитку, що підтримуватиме стабільність цін і здійснення необхідних структурних зрушень. Масштаби розвитку в даному випадку визначатимуться темпами зростання доходів населення, яке через купівлю відповідних товарів інвестуватиме здійснення структурних перетворень.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ.

1. Carmen M. Reinhart. The return of financial repression // Financial Stability Review. Banque de France. – No. 16. – April 2012 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.banque-france.fr/fileadmin/user_upload/banque_de_france/publications/Revue_de_la_stabilite_financiere/2012/rsf-avril-2012/FSR16-article-04.pdf
2. Carmen M. Reinhart, Kenneth Rogoff. This time is different, again? The US five years after the onset of subprime, 22 October 2012. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.voxeu.org/article/time-different-again-us-five-years-after-onset-subprime-0>
3. David Aikman, Andrew G. Haldane, Benjamin Nelson. Curbing the credit cycle, 17 March 2011. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.voxeu.org/article/curbing-credit-cycle>
4. Claudio Borio. Macroeconomics and the financial cycle: Hamlet without the Prince? / VOX : Portal set up by the Centre for Economic Policy Research, 2 February 2013 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.voxeu.org/article/macroeconomics-and-financial-cycle-hamlet-without-prince>
5. Kaiser, J (2010), "Resolving Sovereign Debt Crises: Towards a Fair and Transparent International Insolvency Framework", Friedrich Ebert Stiftung Study, September. <http://library.fes.de/pdf-files/iez/07497.pdf>
6. Ugo Panizza. Do We Need a Mechanism for Solving Sovereign Debt Crises? Graduate Institute of International and Development Studies Working Paper No: 03/2013. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://repec.graduateinstitute.ch/pdfs/Working_papers/HEIDWP03-2013.pdf
7. Джордж Купер. Природа финансовых кризисов. Пер. с англ. [Текст] – Санкт-Петербург: "Бест Бизнес Букс"–2010. –210 с.
8. McKinsey Global Institute. Susan Lund, Toos Daruvala, Richard Dobbs, Philipp Härle, Ju-Hon Kwek, and Ricardo Falcón Financial globalization: Retreat or reset? – March 2013. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.mckinsey.com/insights/global_capital_markets/financial_globalization
9. У. Дж. Эшли Экономическая история Англии в связи с экономической теорией. Пер. с англ. [Текст] – М.: Типография А.Г. Кольчугина. – 1897. – 814 с.

REFERENCES

1. Carmen M. Reinhart. The return of financial repression // Financial Stability Review. Banque de France. – No. 16. – April 2012. http://www.banque-france.fr/fileadmin/user_upload/banque_de_france/publications/Revue_de_la_stabilite_financiere/2012/rsf-avril-2012/FSR16-article-04.pdf

2. Carmen M. Reinhart, Kenneth Rogoff. This time is different, again? The US five years after the onset of subprime, 22 October 2012. – <http://www.voxeu.org/article/time-different-again-us-five-years-after-onset-subprime-0>
3. David Aikman, Andrew G. Haldane, Benjamin Nelson. Curbing the credit cycle, 17 March 2011. – <http://www.voxeu.org/article/curbing-credit-cycle>
4. Claudio Borio. Macroeconomics and the financial cycle: Hamlet without the Prince? / VOX : Portal set up by the Centre for Economic Policy Research, 2 February 2013 – <http://www.voxeu.org/article/macroeconomics-and-financial-cycle-hamlet-without-prince>
5. Kaiser, J (2010), “Resolving Sovereign Debt Crises: Towards a Fair and Transparent International Insolvency Framework”, Friedrich Ebert Stiftung Study, September. <http://library.fes.de/pdf-files/iez/07497.pdf>
6. Ugo Panizza. Do We Need a Mechanism for Solving Sovereign Debt Crises? Graduate Institute of International and Development Studies Working Paper No: 03/2013. – http://repec.graduateinstitute.ch/pdfs/Working_papers/HEIDWP03-2013.pdf
7. George Cooper "The Origin of Financial Crises" – St. Petersburg. Best Business Books –2010. –210 p. (Rus)
8. McKinsey Global Institute. Susan Lund, Toos Daruvala, Richard Dobbs, Philipp Härle, Ju-Hon Kwek, and Ricardo Falcón Financial globalization: Retreat or reset? – March 2013. – http://www.mckinsey.com/insights/global_capital_markets/financial_globalization
9. William James Ashley. Introduction to English Economic History and Theory – Moscow. – 1897. – 814 p. (Rus)

РЕФЕРАТ

Базиліук А.В. Економічні наслідки дефіцитного фінансування та можливості його використання для подолання економічних криз / А.В. Базиліук // Вісник Національного транспортного університету. – К. : НТУ, 2013. – Вип. 28.

В статті розглядається модель фінансування економіки, використання якої впродовж тривалого часу практично у всіх країнах світу, спровокувало значне нарощування боргів, обмеження платоспроможності, формування та розвиток фінансових криз.

Метою статті стало визначення економічних наслідків дефіцитного фінансування і обґрунтування принципів організації фінансів, що мінімізують можливості виникнення фінансових криз. Зокрема зазначається, що використання впродовж тривалого часу позичених або емітованих грошових ресурсів для підтримання економічного розвитку призвело до того, що в більшості країн світу валові борги економіки у 5-8, а в деяких країнах і у 10 разів перевищують обсяги ВВП. При цьому макроекономічна збалансованість досягалася тристороннім фінансуванням дефіциту виробників, споживачів і банків, що значно виснажувало їх платоспроможність за рахунок перерозподілу створеної майбутньої вартості на користь зберігача грошей. На цій основі відбувалася централізація капіталу, що посилювало монополізм в економіці, диктат цін, і зрештою призвело до структурних деформацій, уповільнення масштабів економічного зростання, зростання безробіття, посилення соціальної нерівності та розширення населення.

В роботі наголошується на необхідність переходу до моделі самофінансування, що передбачає значне обмеження споживчого кредитування і необхідності здійснення структурної перебудови та розширення зайнятості з урахуванням змін в умовах виробництва та орієнтації на реалізацію реальних потреб людини у відповідності з її платоспроможністю.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ДЕФІЦИТНЕ ФІНАНСУВАННЯ, ФІНАНСОВА КРИЗА, ТРИСТОРОННЯ МОДЕЛЬ КРЕДИТУВАННЯ, МОДЕЛЬ САМОФІНАНСУВАННЯ, БОРГОВА ЗАЛЕЖНІСТЬ.

ABSTRACT

Bazyliuk A. The article is dedicated to the model of the financing of the economy which used by many countries in the world and through the long period of time it triggered a significant debt, limited the solvency and caused the financial crisis. Visnyk National Transport University. – Kyiv. National Transport University. 2013. – Vol. 28.

The purpose of the article is to assess the economic effects of the deficit financing and justification of the principles of finance which help to minimize the likelihood of financial crises. In particular, it is found that the usage of the borrowed or issued financial resources for the economic development support while a long period time, has increased the gross debt of the economy to the volume of 5-8 GDP, and in some cases to 10 GDP. Thus, the macroeconomic balance has achieved via tripartite deficit financing of producers, consumers and banks, which greatly exhausted their solvency by reallocating future value created for the custodian of money. On this basis, there was centralization of capital, which increased monopoly in the economy dictate prices, and eventually led to structural deformation, the extent of slowing economic growth, rising unemployment, increasing social inequality and stratification of the population.

In the article emphasizes the need of self-financing model implementation that provides significant limitation of consumer credit and necessity for employment restructuring and expansion on the basis of changes in the conditions of production and focusing on the implementation of real human needs according to their solvency.

KEYWORDS: DEFICIT FINANCING, FINANCIAL CRISIS, TRIPARTITE LENDING MODEL, SELF-FINANCING, DEBT BONDAGE.

РЕФЕРАТ

Базилук А.В. Экономические последствия дефицитного финансирования и возможности его использования для преодоления экономических кризисов / А.В. Базилук // Вестник Национального транспортного университета. – К. : НТУ, 2013. – Вып. 28.

В статье рассматривается модель финансирования экономики, использование которой в течение длительного времени практически во всех странах мира, спровоцировало значительное наращивание долгов, ограничение платежеспособности, формирование и развитие финансовых кризисов.

Целью статьи стало определение экономических последствий дефицитного финансирования и обоснование принципов организации финансов, которые минимизируют возможности развития финансовых кризисов. В частности отмечается, что использование в течение длительного времени заемных или эмитированных денежных ресурсов для поддержания экономического развития привело к тому, что в большинстве стран мира валовые долги экономики в 5-8, а в некоторых странах и в 10 раз превышают объемы ВВП. При этом макроэкономическая сбалансированность достигалась двусторонним финансированием дефицита производителей и потребителей, что значительно сужало их платежеспособность за счет перераспределения созданной будущей стоимости в пользу сберегателя денег. На этой основе происходила централизация капитала, что усиливало монополизм в экономике, диктат цен, и в конечном итоге привело к структурным деформациям, замедлению масштабов экономического развития, росту безработицы, усилению социального неравенства и расслоения населения.

В работе подчеркивается необходимость перехода к модели самофинансирования, предусматривающей значительное ограничение потребительского кредитования и необходимости осуществления структурной перестройки и расширения занятости с учетом изменений в условиях производства, а также ориентации производства на реализацию реальных потребностей человека в соответствии с его платежеспособностью.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: ДЕФИЦИТНОЕ ФИНАНСИРОВАНИЕ, ФИНАНСОВЫЙ КРИЗИС, ТРЕХСТОРОННЯЯ МОДЕЛЬ КРЕДИТОВАНИЯ, МОДЕЛЬ САМОФИНАНСИРОВАНИЯ, ДОЛГОВАЯ ЗАВИСИМОСТЬ.

АВТОР:

Базилук Антоніна Василівна, доктор економічних наук, професор, Національний транспортний університет, завідувач кафедри фінансів, обліку і аудиту, e-mail: av_ton@mail.ru, тел. +380934593602, Україна, 01010, м. Київ, вул.Суворова1, к.422

AUTHOR:

Bazyliuk Antonina, Economics (Dr.), professor, The National Transport University, head of finance, accounting and auditing, e-mail: av_ton@mail.ru, tel. +380934593602, Ukraine, 01010, Kyiv, 01010 Suvorov 1, k 422.

АВТОР:

Базилук Антонина Васильевна, доктор экономических наук, профессор, Национальный транспортный университет, заведующая кафедрой финансов, учета и аудита, e-mail: av_ton@mail.ru, тел. +380934593602, Украина, 01010, г. Киев, ул. Суворова 1, к.422.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Шемаєва Л.Г., доктор економічних наук, професор, Завідувач відділу макроекономічного регулювання Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління» Міністерства фінансів України.

Гурнак В.М., доктор економічних наук, професор, професор кафедри транспортного права і логістики Національного транспортного університету Міністерства освіти і науки України.

REVIEWER:

Shemayeva L.G., Economics (Dr.), professor, head of macroeconomic management of the State Educational – Scientific Institution "The Academy of Financial Management" of the Ministry of Finance of Ukraine.

Gurnak V.M., Economics (Dr.), professor, head of department of the transport law and logistic of the National Transport University.